

Blijvend monument

Wat meer dan zeventig jaar geleden anoniem en in het grootste geheim begon, herleeft nu in digitale vorm als een openbaar toegankelijk eresaluut aan verzetsmensen.

door Anne Boer
anneboer@destentor.nl

Vanaf vandaag staat de volledige tekst van Het Grote Gebod op internet. De digitale heruitgave van dit 64 jaar oude gedenkboek van het verzet in de LO (Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers) en haar gewapende tak LKP (Landelijke Knokploegen) tijdens de Tweede Wereldoorlog kan worden gelezen, doorzocht, geprint en gedownload. Ook het naderhand uitgegeven registerkatern is beschikbaar.

Hiermee verrijst een blijvend monument voor het verzet en gaat bovendien een oude wens in vervulling. Eind jaren tachtig deed het bestuur van de LO-LKP Stichting al pogingen om een fotografische herdruk van de jaargangen van verzetsblad De Zwerver te realiseren. Dat liep toen stuk toen de uitgever het in commercieel opzicht niet haalbaar achtte. Er zou te weinig belangstelling voor zijn en het was te duur. „Dat ging om een papieren uitgave.”, zegt bestuurslid Joke Scheepstra. Zij is dochter van verzetsman Liepke (‘Bob’) Scheepstra, die destijds ook intensief bij de poging betrokken was.

Het digitale eresaluut is mede mogelijk gemaakt dankzij medewerking van Verzetmuseum in Amsterdam, Frits de Zwerverfonds van de IJsselacademie en Historisch Centrum Overijssel in Zwolle, die voor het scannen aanvullende documenten ter beschikking stelden. Dat betreft vooral de vijf jaargangen van De Zwerver, het weekblad dat in de eerste na-oorlogse jaren fungeerde als belangrijk contactorgaan. Het bevat veel informatie over gebeurtenissen uit de bezettingsjaren, die tot dan toe verzwegen moesten blijven omdat anders mensenlevens in gevaar zouden komen.

Ook vanuit het NIOD (kennis- en informatiecentrum over oorlog, holocaust en genocide) werd positief gereageerd en meegedacht. Het geheel is financieel mogelijk gemaakt door een stichting die dit project welgezin is. In de beginfase ging veel tijd op aan het verzamelen, ordenen en scannen van het materiaal. Scheepstra: „Ik dacht dat dit de grootste klus zou zijn, maar dat pakte anders uit. Want met het beschikbaar hebben van de digitale bestanden alleen ben je er nog lang niet.”

Het presenteren en doorzoekbaar maken van al deze informatie op een website stuitte op technische problemen. Dit deel van het project is gerealiseerd door Ed Visser, een enthousiaste vrijwilli-

ger die het bouwen van websites tot zijn hobby maakte maar zich voor geheel nieuwe complicaties geplaatst zag. Hij wist die op te lossen ook. Daarvoor correspondeerde hij zelfs met software-ontwerpers in Italië en in Vietnam.

„Vroeger deed je onderzoek met behulp van kaartenbakken. Daarvan waren de mogelijkheden beperkt. Nu is alles veel toegankelijker. Dat is ook van belang voor bijvoorbeeld familie in andere delen van de wereld. Na de oorlog zijn veel oud-verzetsmensen geëmigreerd. Kleinkinderen kunnen nu met een paar klikken nalezen wat deze mensen bewogen heeft te doen wat ze deden, welke keuzes ze maakten, toen ze hun eigen leven op het spel zetten om anderen te helpen.”

Van omgekomen verzetsmensen zijn foto's opgenomen, met zo mogelijk korte informatie over waar, wanneer en waarom zij werden opgepakt. „Het gaat hier niet alleen om geschiedenis die voorbij is, maar ook om wat we daarvan leren voor nu”, onderstreept Scheepstra. „De mensen van LO-LKP waren doorgaans geen ‘strijders’ maar veelal gewone burgers, die vanwege hun geweten voor zichzelf risico's gingen nemen ter wille van anderen. Ze vonden hun morele integriteit nog belangrijker dan hun eigen leven en brachten dat in praktijk ook. Wij kunnen hieruit inspiratie op doen voor het maken van keuzes waarvoor we in onze eigen tijd zelf worden gesteld.”

Het gedenkboek Het Grote Gebod verscheen in 1951 voor het eerst. Het bevatte op ruim 1300 pagina's, verdeeld over twee delen, een grote hoeveelheid informatie over de geschiedenis van de LO (Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers) en haar gewapende tak LKP (de Landelijke Knokploegen). Dit was tijdens de Tweede Wereldoorlog de grootste verzetsorganisatie in Nederland. Nog in hetzelfde jaar volgde een tweede druk gevolgd door een derde in 1979 en een vierde in 1989. De laatste was naast informatie en foto's van meer dan 1600 gevallen voorzien van een los registerkatern met naast de schuilnamen voor het eerst ook alle echte persoonsnamen, trefwoorden en topografische namen (zie verhaal 'Echte namen waren jarenlang taboe').

De titel van het boek verwijst naar een tekst uit bijbelboek Mattheus: *'Liefhebben zul je de Heer, je God, met heel je hart en heel je ziel en heel je verstand' dat is het grote en eerste gebod; het tweede, daaraan gelijk: 'liefhebben zul je je naaste als jezelf'* (Mattheus 22:37-39, Naardense Bijbel). Veel verzetsmensen die zich bij deze organisatie aansloten, zagen hierin hun belangrijkste beweegredenen daarvoor samengevat.

Na afloop van de Tweede Wereldoorlog hief de LO-LKP zichzelf als verzetsorganisatie op.

Het einddoel (bevrijding) was bereikt en politieke aspiraties werden niet nagestreefd.

Wel bestond behoefte het onderlinge contact in stand te houden. Daartoe werd in december 1945 de LO-LKP Stichting opgericht. Naast het onderhouden van het contact had die stichting als doel de uitgave van het gedenkboek.

Conform de statuten bestond het bestuur uit oud-verzetsmensen. Toen zij op gevorderde leeftijd kwamen, werd de LO-LKP Stichting in 1993 omgezet in Stichting Herinnering LO-LKP, die wordt bestuurd door leden van de tweede generatie. Deze stichting stelt zich ten doel: het tot in volgende geslachten in nagedachtenis houden van de zin, het karakter en de uitkomsten van het verzet door LO-LKP, zoals die onder meer zijn beschreven in het gedenkboek Het Grote Gebod. Aan de realisering van deze doelstelling wil de digitale heruitgave bijdragen.

Tegelijk met de integrale tekst van het gedenkboek worden andere belangrijke verzetsdocumenten via de website beschikbaar gesteld. Dat betreft bijvoorbeeld een aantal 'Illegale Mededelingen' van de LO (van zomer 1944 tot begin mei 1945) en de complete jaargangen van weekblad De Zwerver, dat van mei 1945 tot eind 1949 is uitgegeven. De Illegale mededelingen bestaan uit twee bestanden. Mededelingen van het Centraal Bureau van de LO, die destijds op grotere schaal zijn verspreid en Illegale mededelingen voor de TOP, die alleen waren bestemd voor de leidinggevenden.

„Wat er echt uitspringt als je deze teksten leest, is het essentiële aspect van de onderlinge verbondenheid die voortkwam uit de gemeenschappelijke idealen en het besef van de kwetsbaarheid.

Telkens weer werden mensen uit de nabije kring opgepakt of direct doodgeschoten. Je wist dingen van elkaar, je leven hing ervan af of die ander daarover zwijgen zou. Hoe ga je daarmee

om als ze je folteren, om je zo te dwingen die informatie prijs te geven

Dodenherdenking op de Waalsdorpervlakte, een van de belangrijkste herdenkingsplaatsen van de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Hier zijn destijds meer dan 250 verzetsstrijders door de Duitse bezetters

VOOR verzet

ven? Als het ging om jouw leven of dat van de ander? Je was volkomen op elkaars betrouwbaarheid aangewezen. Dat gaf een ongelooflijk diepe band, die dwars door levensbeschouwelijke muren heen kon lopen en levenslang stand hield", zegt Joke Scheepstra.

Wie verhalen in De Zwerver leest, wordt mee teruggenomen in de tijd van kort na de bevrijding. „Heel indrukwekkend vind ik de talloze In Memoriams met levensbeschrijvingen van omgekomen verzetsmensen. Dat geldt ook voor de oproepen om informatie over dierbaren die vermist zijn. Bijzonder zijn ook de personeelsadvertenties van werkgevers die het liefst iemand met een verzetsverleden in dienst namen of oud-illegalen die werk zochten.”

Aanvankelijk was het de bedoeling het project in januari af te ronden, zodat iedereen in de aanloop naar 4 en 5 mei voor

toespraken en artikelen volop gebruik kon maken van de digitale bestanden. „Januari hebben we helaas niet gehaald, maar we zijn blij dat het gelukt is de site toch ruim voor de herdenkingen van mei open te stellen. Het is een unieke verzameling documenten, waar je nu zelfs met een tablet to maar bij kunt komen. Vorige generaties hebben er nooit van kunnen dromen dat dit ooit mogelijk zou zijn.”

➔ www.lo-lkp.nl

Dezelfde initiatiefnemers openden eerder de site www.WO2-verzet.nl, die aan de LKP-overvallen op Koepelgevangenis en Huis van Bewaring in Arnhem (in mei en juni 1944) is gewijd.

Ook uitgaven van 'Illegale Mededelingen' en het daarop volgende verzetsblad De Zwerver zijn ingescand, op de site gezet en doorzoekbaar gemaakt.

Namen jarenlang taboe vanwege huiver voor persoonsverheerlijking

De basis voor wat later het gedenkboek Het Grote Gebod zou worden, werd gelegd op het dieptepunt van de Tweede Wereldoorlog. Toen steeds meer verzetsmensen werden opgepakt en het leven lieten, ontstond in het kringen van het verzet het initiatief zoveel mogelijk informatie over wat er gebeurde te verzamelen en vast te leggen. De informatie zou ook dienen om de herinnering vast te houden aan degenen aan wie hun bereidheid anderen te helpen het leven had gekost.

Al tijdens de oorlogsjaren werd een oproep gedaan gegevens te bewaren om deze na de bevrijding te kunnen boekstaven. Dat moest uiterst voorzichtig gebeuren om het netwerk niet in gevaar te brengen. „Op allerlei manieren werd al gevaarlijke informatie verspreid”, zegt Joke Scheepstra, bestuurslid van de LO-LKP Stichting. „Mededelingen van de organisatie werden overgetypt met carbon-doorslagen en in kleine oplage verspreid. Mensen die het ontvingen, typten weer een aantal exemplaren uit om de boodschap verder te brengen.”

Na de oorlog is jarenlang - met hulp van gerenommeerde schrijvers - gewerkt aan de daadwerkelijke uitgave van het boek. Het verzamelen van de informatie kostte ondanks de voorbereiding moeite. Veel verzetsstrijders bleken er huiverig voor informatie aan te dragen.

Ze wilden niet meewerken aan persoonsverheerlijking. Dat blijkt ook uit een oproep in een uitgave van De Zwerver (week-

blad van Stichting LO-LKP) in maart 1946. Daarin wordt benadrukt dat het niet de bedoeling is dat de LO en de LKP zich in haar gedenkboek op eigen kracht en op eigen prestaties zouden laten voorstaan. „Het doel van het gedenkboek is, dus zeker geen zelfverheerlijking. Het wordt geschreven en uitgegeven - we bedienen ons nog éénmaal van den Bijbel - “opdat het navolgende geslacht die (loffelijkheden des Heren) weten zoude, en dat zij hare hope op God zouden stellen en Gods daden niet vergeten, maar Zijne geboden bewaren” (Psalm 78). Gelouterd wil het gedenkboek de in harde bezettingsjaren opgedane ervaringen aan het nageslacht overdragen.”

Omdat de geschiedschrijving dus niet mocht functioneren als eerbetoon aan verzetsmensen die de oorlog overleefden, lieten de schrijvers hun echte namen aanvankelijk achterwege. Ze gebruikten alleen de schuilnamen. Naderhand vormde dat een belemmering. In de loop der jaren bleek steeds minder inzichtelijk wie met namen als witte Piet, blonde Jaap of kleine Koos werden aangeduid.

Ook voor historisch onderzoek werd het ontbreken van de echte namen steeds sterker als een gemis ervaren. Vandaar dat in 1989 het besluit viel om aan de vierde editie een los registerkatern met daarin alle beschikbare namen (alfabetisch gerangschikt, zowel op echters als op schuilnaam) toe te voegen.

